

Diverseco lingva, federala sento kaj internacieco laŭ Edmond Privat
Radioprelego de Claude kaj Andrée GACOND, SRI-837/317, 1979 oktobro 25 kaj 27
[http://www.esperanto-gacond.ch/SRI/Radiokasedo-1979-48-
/Radioprelego_837_SRI_317_1979_10_25_27_Diverseco_lingva_federala_sento_kaj_internacieco_lau_Edmond_Privat.mp3](http://www.esperanto-gacond.ch/SRI/Radiokasedo-1979-48-/Radioprelego_837_SRI_317_1979_10_25_27_Diverseco_lingva_federala_sento_kaj_internacieco_lau_Edmond_Privat.mp3)

Cl.- Parolas nome de Svisa Radio Internacia gesinjoroj Claude kaj Andrée Gacond.

Por marki la naŭdekan jaron de Edmond Privat, ni legos al vi el lia verko Federala Sperto. Tiun resuman raporton pri la formiĝo de la svisa federalismo, Edmond Privat verkis por nia radio. Ni nun citas la ĉapitron 'Diverseco lingva'.

A.- Ĉar la dudek-du svisaj respublikoj konservas siajn proprajn parlamentojn kaj registarojn, ili memfakte konservas siajn lingvojn kaj apartajn kulturojn. Kvankam tri kvaronoj de la tuta loĝantaro parolas germanajn dialektojn kaj skribas germane, la franclingvaj kantonoj restas plene franckulturaj, kaj same Tiĉino restas itallingva kaj Grizono parte romanĉa.

Cl.- En la centra registaro la germanlingva pliiunulto emas lasi al la latinaj svisoj eĉ pli grandan lokon, ol ili rajtus laŭ nura proporcio nombra. Tia tolero kaj kutimo esprimas la volon akcenti la federalan unuecon en diverseco.

A.- Tiu fakto pruvas, ke eĉ energia gento, kiel la germana, kapablas edukiĝi demokrate al respekto por alia kulturo ĉe malplimulto, anstataŭ trudi la sian. La federala sistemo faciligas tian edukadon.

Cl.- Kiam germanlingvaj hotelistoj kaj komercistoj el la nordo tro multigis germanlingvajn surskribaĵojn en la suda respubliko Tiĉino, kie kuŝas Lugano kaj Lokarno, tiam la kantona registaro decidis diversajn paŝojn por protekti la itallingvan karakteron de sia lando. En fama proceso ĉe la Federala Tribunallo la superaj svisaj juĝistoj pravigis tiun defendon de la propra landkulturo.

A.- Ankaŭ la protestantoj formas en Svislando la plimulton, sed la plej malnovaj respublikoj estas katolikaj. Multaj aliaj havas miksan loĝantaron. En Glarus la du eklezioj uzas la saman ĉefpreĝejon dimanĉe je malsamaj horoj por sia diservo. Post religiaj militoj kaj post polemikoj tre akraj en la fino de la deknaŭa jarcento, nun fine la interkreda paco montriĝas al ĉiuj kiel granda feliĉo.

Cl.- Tiel malgraŭ multaj malperfektaĵoj kaj eĉ malfruiĝo en sociaj kampoj, Svislando vivigis, kiel Usono, federalan civilizon, kies sperto povas utili ne nur al ĝi mem. Al Eŭropo ĝi havigas eksperimentan materialon kun interesaj rezultatoj.

A.- Ĝi pruvas, ke federala sistemo ebligas konservi apartajn liberecojn kulturajn, politikajn aŭ religiajn, kaj akceli samtempe komunan ekonomian progreson kaj pacan kunlaboradon. Kiom la svisaj respublikoj perdis je suvereneco, tiom ili gajnis je sendependeco, trankvileco kaj profitigaj interŝanĝoj.

Cl.- Kaj nun ni citas la ĉapitron 'Federala sento'.

A.- La federala sento radikiĝas kaj profundiĝas pro komunaj institucioj. En Svislando ĝin favoras la lernejoj, sed ĉiam kun atenta zorgo pri la du flankoj: unueco kaj diverseco. La infanoj lernas ami la „personecon” de ĉiu cetera svisa respubliko, ne nur de la centra unuiĝo. Ili devas koni iliajn flagojn, kolorojn, kostumojn, pejzaĝojn kaj famulojn. En svisaj lernejoj la blazonŝildoj de la dudek-du kantonoj ornamas plej ofte la murojn de la klasoj aŭ koridoroj.

Cl.- Tiamaniere la geknaboj lernas kompreni la elementon de reciprokeco, kio estas fundamenta por iu ajn federacio. Ankaŭ la nomo de la tuta lando helpas al tio. Hejme sin sentis nek la slovakoj en la tiel nomita Hungarujo, lando de hungaroj, nek la hungaroj en Ĉeĥoslovakujo, lando de ĉeĥoj kaj slovakoj. La nomo mem estis malhelpo. Ukrainoj kaj litovoj de la malnova Polujo preferis la nomon „Serenissima Respublica”, ĉar ĝi entenis la tri popolojn.

A.- Ankaŭ la moderna Belgujo kaj Svislando havas senpartiajn nomojn. Imagu tion, kio okazus, se tiuj regnoj estus nomataj Flandrujo aŭ Valonujo por difini la tutan landon anstataŭ nur parton de ĝi! Centmiloj da homoj sentus ofendon pro nura vorto.

Cl.- Ĉar li bone komprenis tion, Zamenhof proponis neŭtralajn landnomojn en sia fama „Letero al la Diplomatoj” en la jaro 1915, kaj pro la sama kaŭzo disvastiĝis novaj nomoj imititaj laŭ la modelo Bolivio, Kolombio, Aŭstralio, kiuj ebligas nomi la homojn per sufikso „ano” anstataŭ per genta substantivo. Mahometano bengala preferas enskribiĝi kiel Indiano ol kiel Hindo, ĉar tiu ĉi lasta vorto por li signifas genton kaj religion, ne lian.

A.- Civitano el Ĝenevo sentas sin romando kaj sviso, civitano el Zŭrich sentas sin alemano kaj sviso, tute simile, kiel franco en Quebec kaj anglo en Toronto sentas sin kanadanoj, eĉ parolante malsamajn lingvojn.

Cl.- Tute prave insistis Zamenhof pri la graveco de neŭtralaj nomoj. Ili certe faciligas unuiĝojn de popoloj diverslingvaj kaj diversreligiaj. Pro tio li tre bonvenigis la vortojn Usono kaj usonano, kiuj ankaŭ ebligas eviti la malprecizajn nomojn Ameriko kaj amerikano.

A.- Memoru, ke en la provinco Galicio de la aŭstro-hungara imperio homoj sin ĵetis iam sub lokomotivon, ĉar la surskriboj de la vagonoj estis presitaj pole kaj ne ukraine. La svisaj fervojistoj uzas la vortojn Basel kaj Genève, evitante kiom eble „Bale” kaj „Genf”, kiuj kaŭzus pli ofte ridon ol koleron.

Cl.- Kiel konkludon al tiuj legaĵoj el la libro „Federala Sperto” de Edmond Privat, ni ankoraŭ legu erojn el la parto pri ‘Ligo de Nacioj’. Jen el ĉapitro titolita ‘Internacieco’.

A.- Granda eraro ĉe la publiko estas la kredo, ke nacia patrujamo kaj internacia patriotismo ne povas kunvivi. Kio okazis en interŝtataj federacioj pravas la malon. Vidu la sperton usonan, svisan aŭ jugoslavan ekzemple. Ekzistas ankoraŭ homoj timantaj la vorton ‘internacia’, kiun ilia koro igas samsignifa kiel kontraŭ-nacia. Nu, la poŝto estas internacia, ankaŭ pano, komerco, scienco, religio. La plej vasta eklezio kristana nomas sin katolika. En la greka lingvo tio signifas: universala.

Cl.- Nomu ĝin universala, homara, tutmonda aŭ internacia, nenia institucio super landlimoj povas kreski sen ia sento aŭ amo por ĝin varmigi. Ofte la sento kreskas kun la institucio mem, same kiel floroj sur arbo. Usono kaj Svislando spertis tiun fenomenon, Sovetunio simile.

A.- Kompreneble la publikaj lernejoj en tiuj federacioj kulturis tiun senton. En svisaj respublikoj, kiel Bazelo, Ĝenevo aŭ Tiĉino la infanoj stariĝas por ekkanti la kantonajn kaj poste la federacian himnon en ĉiu ceremonio. La du flagoj flirtas ĉe la fenestroj. Kiu rajtas profeti ke neniam ekflirtos tria standardo kaj eksonos tria kanto. Tia homara simbolo, kiel la esperantista nur pliriĉigus la ĝisnunan tradicion.

Cl.- Vi aŭdis elsendon de Svisa Radio Internacia. Gesinjoroj Claude kaj Andrée Gacond legis el la verko 'Federala Sperto' de Edmond Privat honore al lia 90a jaro. Ĝis reaŭdo!

*Kopirajto © Claude GACOND, www.esperanto-gacond.ch
Prilaboris: [Stefano KELLER](#), oktobro 2013*